

ТУРИЗМ

УДК 910.4:504:821.161.2"18"І.Франко

Ореста БОРДУН, Михайло ГАМКАЛО

**ПОСТАТЬ ІВАНА ФРАНКА В РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ
НА РОЗТОЧЧІ**

Екологічний туризм займає чільне місце серед популярних видів туризму. В час постіндустріального суспільства люди все більше прагнуть спілкування не з урбанізованими територіями, а з природним середовищем. Відмінність екологічного туризму від звичайного – в пріоритетах туристів, які прагнуть в першу чергу до спілкування з природою, ознайомленню з її об'єктами і явищами, активного відпочинку на природі. Розвиток екотуризму ґрунтується на прагненні звести до мінімуму зміни навколишнього середовища, що зумовлює зменшення необхідної інфраструктури (готелів, ресторанів та інших закладів) і відповідно до меншого навантаження на використовувану територію.

Екотуризм – це цілеспрямовані подорожі в природні території з ціллю більш глибокого розуміння місцевої культури і природного середовища, які не порушують цілісність екосистеми при цьому роблять охорону природних ресурсів вигідною для місцевого населення. (Товариство екотуризму, 1994 р.)

Екотуризм охоплює три критерії:

- головні об'єкти, що приваблюють туристів є природними (наприклад флора, фауна, геологічні особливості), при цьому наступним компонентом за значущістю мають бути особливості культурної сфери;
- акцент робиться на вивченні та розумінні ресурсів як таких, а діяльність туристів та інших учасників має м'яку дію на фізичну і культурну сферу в відвідуваному регіоні;
- екотуризм повинен бути пов'язаний з поняттям сталого туризму, не перевищуючи рекреаційну ємність відвідуваних територій, будучи вигідним для місцевих організацій і громад [7].

Об'єктами екотуризму можуть бути як природні, так і культурні пам'ятки, природні і природно-антропогенні ландшафти, де традиційна культура є єдиним цілим з навколишнім середовищем.

Розточчя за всіма ознаками сприятливе для розвитку екологічного туризму. Головними природоохоронними об'єктами на Українському Розточчі є Яворівський національний природний парк та заповідник "Розточчя", також тут розташовані відомі курорти "Шкло" та "Немирів", які працюють на базі славнозвісної мінеральної води типу Нафтуса.

Розточчя – унікальне природне утворення у транскордонному регіоні України та Польщі, має важливе екологічне значення не лише для цих двох сусідніх країн, але і для всіх країн Центрально-Східної Європи, оскільки тут проходить частина Європейського вододілу. Розточчя характеризується як горбогірне пасмо із змінною шириною від 15 до 28 км, що простягається від Красніка (Польща) до Львова і має довжину 185 км. Його південна межа іде по лінії Заклікув – Хедвіжин – Плазув – Немирів – Добростани, а північна – по лінії Закжев – Сулув і Руда Любицька – Рава-Руська – Крехів і Жовква – Львів.

Значний внесок у розвиток туризму на Розточчі зробив І. Франко. Ще в ранньому дитинстві він розпочав свої мандрівки в Прикарпаття та Карпати. У 1883 р. І. Франко організував "Кружок етнографічно-статистичний для студіювання життя і світогляду народу". У 1884 р. – "Кружок для устроювання мандрівок по нашій країні" при "Академічному братстві". Активними учасниками численних мандрівок були студенти університетів Львова, Кракова, Відня, Чернівців, а співорганізаторами: Микола Шухевич, Євген Олесницький,

Кирило Трильовський, Євген Петрушевич. Продовжувачем Франкових традицій активного туризму став його син. Перші гуртки скаутської організації Пласт в Галичині були засновані у Львові П. Франком (сином І. Франка) та І. Чмолою в 1911 р.

Особливу увагу до північно-західних околиць Львова проявляв Омелян Партицький, який був одним із організаторів краєзнавчо-екскурсійної діяльності в кінці XIX ст. Омелян Партицький розробив пізнавальний маршрут околицями Львова: Рава-Руська – Домажир – Страдч – Шкло – Верещиця – Крехівський монастир – Глинське – Завадів. Зібраний ним та його товаришами археологічний і краєзнавчо-етнографічний матеріал став основою серії науково-популярних статей “Образи Русі Галицької”, рукопису “Подорожньо-етнографічні записки”.

Для любителів мандрівок силами туристичних товариств “Плаї” та “Чорногора” (1930-1940 рр.) виходили статті, нариси, монографії. Серед них найбільшою популярністю користувалися “Туристка” А. Будзиновського, “Прогулянки в наші гори” П. Франка, “Галицьке краєзнавство” Ю. Целевича, “Опис рідного краю” та “Мала географія України” Р. Заклинського, “Провідник по Галичині” М. Орловича [6].

Принципи сталого розвитку екологічного туризму знайшли відображення також в глобальному етичному кодексі туризму, робота над яким була розпочата експертами ВТО у 1997 р. Важливими для розгортання подальших наукових досліджень в сфері екологічного туризму є статті 1-3 в даному кодексі [1].

Кожен вид туризму є важливим у розвитку регіонів, проте екологічний туризм має, порівняно з іншими видами, більше переваг ніж недоліків. Особливі перспективи сьогодні стосуються створення турів і маршрутів з екологічного туризму, де будуть сполучатися природні, архітектурні та культурні пам'ятки. Таке нашарування внаслідок природних, історичних та соціальних чинників відбулося на Розточчі. Розточчя – це геоморфологічно та природно-виокремлена територія, яка приваблювала багатьох науковців і небайдужих до рідного краю людей своєю унікальністю. На наш погляд цікавим з ціллю пізнання як навколишньої природи, так і історії рідного краю та видатних постатей нашої історії є пропонуваній екологічний маршрут “Стежками Івана Франка на Розточчі”.

Організований туризм на Розточчі бере свій початок з кінця XIX ст. Перша відпочинкова оселя виникла у Брюховичах у 1889 р., коли при будівництві залізниці Львів – Рава-Руська було виділено 14 га для побудови літнього центру відпочинку серед соснового лісу. Другим приватним відпочинковим центром, що належав Гіпотечному банку, і також виник при залізниці, був Янів (Івано-Франкове) у 1896 р. Це був перший архітектурно-проектований центр літнього відпочинку в Галичині, автором проекту був відомий український архітектор Іван Левинський. Дещо пізніше літні колонії львів'ян з'явилися у інших осередках південного схилу Розточчя – Страдчі, Лелехівці, Верещиці.

Сьогодні на базі Яворівського національного природного парку (НПП) організуються пішохідні еколого-пізнавальні екскурсії.

1. “Лелехівка”. Загальна протяжність – 4,5 км

Маршрут починається біля с. Лелехівка на межі Яворівського НПП і природного заповідника “Розточчя”, охоплює 13 оглядових зупинок (Рисунок). Його призначення – ознайомлення з унікальними і типовими природними комплексами Розточчя, характерними представниками рослинного та тваринного світу та екологічно зорієнтований відпочинок. Маршрут пролягає різними типами лісу. У різні пори року на маршруті трапляються рідкісні види флори: вовче лико, плаун баранець, білозір болотяний, анемона лісова, лілія лісова, ірис болотяний, гніздівку звичайну, пальчатокорінник травневий, любку дволисту, а також спостерігати за колонією берегових ластівок, гніздом канюка та голубою рибалочкою, зрідка зустріти орлана білохвоста та чорного лелеку. На маршруті є облаштовані місця для відпочинку та розведення вогнищ.

2. “Голуби”. Загальна протяжність – 2,5 км (Рисунок).

**Рис.1. Картосхема центральної частини Українського Розточчя.
(Розроблена в лабораторії інформаційних технологій в географічному краєзнавстві,
Львівський національний університет імені Івана Франка)**

Мета походу – надати відвідувачам та паломникам Крехівського монастиря можливість відпочити на лоні природи, подихати цілющим лісовим повітрям та помилуватися мальовничими краєвидами Розточчя. Маршрут проходить через сосновий та буковий ліс. огинає комплекс мальовничих скельних виходів вапняків з невеличкими гротами. Тут чітко простежується характерний для Розточчя рельєф – горби порізані глибокими ярами-дебрами. На стежці можна побачити цікаву карпатську папороть-багатоніжку, сосни оббиті жмелем, петрів хрест лускатий, гніздівку звичайну, великого строкатого дятла. На мальовничій галявині серед розкішного саду облаштоване затишне місце відпочинку, де можна сховатись від негоди, розпалити вогнище, напитись води з джерела.

3. “Верещиця”. Загальна протяжність – 7 км.

Маршрут охоплює весь спектр природних комплексів Розточчя від заплавних дібров до вододільних бучин з усіма проміжними елементами. В весняний період тут знаходяться місцезростання рідкісних видів рослин таких як плаун баранець, підсніжник звичайний, печіночниця звичайна, гніздівка звичайна, анемона жовтецева, ряст порожнистий, рівноплідник рутвицелистий.

4. “Стежка Івана Франка”. Загальна протяжність – 2км (Рисунок).

На маршруті облаштовано меморіальні зупинки, які прикрашені дерев’яними скульптурними композиціями франкових героїв. Знайомство з місцями розточанського краю,

де відпочивав і творив Великий Каменяр, духовно збагачує відвідувача, вводить у світ прекрасного і одночасно є корисним та приємним відпочинком. Екологічний маршрут простягається вздовж села Лелехівка до Чорних озер, де за свідченням очевидців знаходилась літня хатинка письменника. На маршруті передбачені зупинки з оглядом: панорами долини річки Верещиці; скульптурних композицій героїв творів Івана Франка; поховання жертв I і II світових воєн під кронами столітнього дуба; урочище "Біла скеля". Ця стежка розрахована на шанувальників творчості Івана Франка, її використовують головно в навчальному процесі шкіл та вищих навчальних закладах, тому контингент відвідувачів цієї стежки досить вузький.

В процесі неодноразових краєзнавчих досліджень зі студентами кафедри туризму Львівського національного університету імені Івана Франка під час літніх практик, нами був нагромаджений значний науковий матеріал про інші туристичні об'єкти Розточчя, які також відвідував у свій час Іван Франко. Доповнення даного маршруту цими пам'ятками розширить коло зацікавлених туристів Яворівського національного парку. Відповідно дана екскурсія може називатись: "Стежками Івана Франка на Розточчі".

Об'єктами пов'язаними з перебуванням Івана Франка є:

- сакральні споруди селища Івано-Франкового – Троїцький костел барокового стилю (1617 р.), в якому була похоронена матір останнього польського короля Констанція Понятовська з роду Чарторийських і церква Вознесіння (1831 р.);
- церкви Успення Матері Божої та церква Матері Божої нерушимої стіни в лабіринтах страдецької печери, в якій протягом IX-XIII ст. знаходилась Печерська Лавра в с. Страдч, звідки відкриваються краєвиди Розточчя;
- Святомиколаївський Крехівський монастир оців Василіан з церквою Преображення Господнього, де є чудотворні ікони св. Миколая і Верхратської Богородиці; вікова липова алея; Хресна дорога на горі Побійній; печерна церква в "Скалі Тимоша", цілюще джерело та каплиця Матері Божої.
- Янівський став, де любив рибалити Іван Франко і 100 років тому тут були найпопулярніші пляжі для львів'ян та навколишніх селян. Королева-гора приваблює різноманітністю рослинного покриву, де трапляються бореальні та степові види рослинності.

Цими місцями можливо розробити як піші, так і комбіновані маршрути (автобусно-пішохідні, велосипедні та кінні), під час яких турист буде захоплений неповторним враженням від незнищеної природи Розточчя і величних пам'яток архітектури, які безпосередньо пов'язані з діяльністю українського письменника-революціонера та науковця – Івана Франка.

Розвиток екологічного туризму в світі сприяє становленню думки, що даний вид туризму є перспективним, адже в його основі – сталий розвиток, залучення місцевого населення, що означає економічний розвиток регіону з одночасним збереженням природного середовища.

Сприятливі умови розвитку екологічного туризму на Розточчі доцільно, так як ця територія має природні і культурні ресурси, що забезпечить ефективне функціонування основних місцевок Розточчя, як центрів екологічного туризму.

Література:

1. Глобальний етичний кодекс туризму схвалений на Генеральній асамблеї Всесвітньої туристської організації (ВТО) у Сантьяго (Чилі) 1 жовтня 1999 р.
2. Любіцева О.О., Сташук К. Розвиток екологічного туризму в Україні // Економічна та соціальна географія: Наук.зб./Ред.кол.: С.І.Іщук та ін. – К., 2002.– Вип.53., с.189-196.
3. Матеріали екскурсій Яворівського НПП.
4. Проблеми і перспективи розвитку природоохоронних об'єктів на Розточчі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (с. Шкло, 6-7 липня 2000р.) – Львів: Логос, 2000.– 248 с.
5. Розточанський збір – 2000: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (с. Саричі 17-18

листопада 2000 р.) Кн. 2 – Львів: Меркатор, 2001. – 268 с.

6. Федорченко В.К., Дворова Т.А. Історія туризму в Україні: навч. посіб./ передм. В.А.Смоля. – К.: Вища школа, 2002. – 195 с.
7. Valentine P (1993), Ecotourism and Nature Conservation: A definition with some recent developments in Micronesia. *Tourism Management*, Vol. 14, No/4 pp.792-816.

Summary:

Bordun O., Hamkalo M. FIGURE OF IVAN FRANKO IN DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL TOURISM ON ROZTOCHYA.

Pre-conditions and prospects of creation of ecological route devoted Ukrainian writer-revolutionary – Ivan Franko on Roztochya are analyzed in labor. Priorities of inwardly regional tourist specialization and prospect of subsequent development of ecological tourism are found out with the purpose of realization of steady development of the explored territory.

УДК 379.85+502.72

Олена МПЦЕНКО

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК СИСТЕМНЕ ЯВИЩЕ: ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ТА СКЛАДОВИХ ФОРМУВАННЯ

Екологічний туризм – порівняно нова ланка туристичної індустрії. Об'єктом його дослідження є відносно недоторкані господарською діяльністю природні території. Причина його виникнення знаходиться у невідрегульованості відносин у системі “суспільство–природа” та посилене антропогенне навантаження із-за масовості туризму на природні і культурно-історичні туристичні ресурси. Це навантаження збільшується прямо пропорційно темпам росту туристичної галузі.

У 2002р. Організацією Об'єднаних націй (ООН) присвоєно ім'я Міжнародного Року Екологічного Туризму. Це свідчить про актуальність і соціальну значимість цього напрямку туристичної діяльності. Екологічний туризм (коротка форма “екотуризм”) став динамічно розвиватись в останні десятиліття. Він розвивається там, де ще збереглося незаймане господарською діяльністю природне середовище.

Серед вітчизняних і зарубіжних науковців нині немає єдиного чіткого визначення поняття “екотуризм”. Частіше всього “екотуризм” позначається термінами – “відповідальний” [2], “природний” [11], “альтернативний” [3], “безпечний” [1], природоохоронний [12].

Критично оцінюючи ситуацію, щодо трактування терміну “екотуризм”, зрозуміло, що відобразити всю множину зібраних нами визначень неможливо, тому ми обмежимось вивченням лише тих, які найбільш повно і правильно, на нашу думку, розкривають суть цього питання.

Наша задача:

1. розглянути і систематизувати лише ті трактування, які найбільш часто зустрічаються;
2. виділити важливі складові цього поняття;
3. сформулювати поняття “екотуризм”, що найбільш відображає сутність “екотуризму українського”;
4. накреслити важливі штрихи розвитку екологічного туризму в Україні.

За словами П.Шекфолфорда, представника Всесвітньої Туристичної Організації (ВТО) в Європі, термін “екотуризм” використовується в індустрії туризму вже більше 10 років. Має місце твердження, що вперше термін був використаний Мілером в 1978 р. як визначення одного із варіантів стійкого туризму. Проте в одних випадках, мова йде про подорожі у незаймані цивілізацією куточки природи, в інших – це зусилля з підтримки екологічної рівноваги в природі.